

povsem nasproten duhu slovenskih amandmajev. Se bo v »naslednji bitki« Slovenija morala odpovedati vsemu temu, kar je zapisano v amandmajih, ali bo vztrajala in na osnovi izhodišč za te amandmaje in za novo slovensko ustavo izoblikovala tudi lastna izhodišča za novo zvezno ustavo, torej svojo vizijo federacije? Žal prav v tem Slovenija zaostaja, medtem ko je srbski koncept že dolgo znan. In vprašanje je, ali bi ne bil dialog lažji, če bi sogovorniki imeli v obravnavi več konceptov in ne samo enega, ki ga avtorji ponujajo kot dobrohotno ponudbo, ki ji nekdo drug nenačelno nasprotuje. In še zadnje vprašanje: ali ni ob možnosti nasilnega poenotenja, ki je seveda povsem nesprejemljiva, na voljo samo še ena možnost: priznanje različnosti temeljnih interesov in odločitev za Jugoslavijo, ki bo omogočala sožitje in ne zahtevala, da se katerikoli narod odpove svojim interesom in pravicam? Ali se bo razglasila za asimetrično federacijo ali konfederacijo, niti ni bistveno.

Ciril
Zlobec

Swoboda in ohranitev swobode nista zmerom eno in isto

Znanje je rek, da ni najpomembnejši cilj, ampak potovanje k cilju. Tako bi mogli reči ob prenovljeni slovenski ustavi: samo sprejetje ustavnih dopolnil je oprijemljivejša vrednota kot življenje, ki naj bi se v prihodnje ravnalo po teh dopolnilih. Takšno misel podpirajo nekatera dejstva:

– zaradi mačehovskega odnosa (izraz je več kot blag) Predsedstva SFRJ do Slovencev in militantne histerije srbskega vodstva ter njegovih prepričanih in preplašenih satelitov je to dejanje proti inicialni volji slovenskega naroda dobilo vsa znamenja vsenarodnega upora ob polni vednosti in odgovornosti, kaj takšen upor, čeprav samó na ravni demokratične samoopredelitve v naših kaotičnih razmerah, pomeni, kakšno tveganje prinaša,

– slovenski narod, sicer do skrajnih meja notranje diferenciran, ob marsikaterem vprašanju pogosto nerazumno sprt, se je ob tem dejanju ovedel in izpovedal kot strnjena celota; to je najbrž presenetilo tako nas kot »drugo stran«, ki je tokrat zmotno računala na prepričljivost rožljanja z orožjem z vsemi strašljivimi asociacijami, ki jih pri nas in v svetu že pooseblja kosovski primer,

– slovenska politična zavest je nedvoumna: če bi se v prihodnje (ob oceni zveznega ustavnega sodišča, ki je ni težko predvideti, in ob večinskem stališču zvezne skupščine, ki je tudi vnaprej matematično izračunljivo) zgodilo, pod kakršnokoli pretvezo, tisto »najhujše«, bomo vedeli, da se v skupni državi bratskih in enakopravnih narodov po volji najbolj bratskega in najbolj enakopravnega začenja za nas okupacija, najbolj brezumna in najbolj nesmiselna med vsemi možnimi,

– kosovski vzorec, ki upošteva vse možne oblike nasilja, bi vendarle pomenil, uveljavljen v slovenskih razmerah, docela drugačno »kvaliteto«:

bil bi čisto, z ničimer, razen z nasiljem opravičljivo nasilje. Z izrednim stanjem bi bila namreč kaznovana republika, ki je med vsemi v Jugoslaviji najbolj urejena, z največjo stopnjo socialne varnosti, nacionalne strpnosti, ekonomske učinkovitosti, živi rudnik (ali »Mizica, pogrni se«) za vse potrebne in zmerom bolj potrebne, ki jih zdaj na mitingih ustoličeni voditelji namesto s kruhom pitajo s sovraštvom do Slovencev,

— občutek, da smo bili Slovenci zmožni takšnega dejanja, nas je navdal ne samo s ponosom, ki lahko že jutri ugasne, ampak, kot kažejo statistike, tudi z optimizmom, ki ni prav pogostno zgodovinsko razpoloženje našega naroda. Ta optimizem razumem kot ozaveščenost, da je bilo to dejanje nedvoumen dokaz narodove volje, da pa je hkrati tudi opozorilo, kako katastrofično bi bilo, če bi kdo, vseeno kdo, poskušal to narodovo voljo poteptati, in da je prav zato utemeljeno pričakovati, da se bo sedanje brezumlje ljubiteljev aktiviranih tankov in podobnih patriotskih argumentov prej ali slej umaknilo razumu in da politična strpnost ne bo dokončno pregnana iz Jugoslavije.

Ob vsem tem pa se seveda ne gre slepiti, to dejanje ne prinaša tudi znotraj nas samo idilo. Že dan po sprejetju ustavnih dopolnil smo začeli naglo sestopati z najvišjega vrha samih sebe in živeti svoje vsakdanje življenje kot zmerom doslej: nezaupljivi in neprizanesljivi drug do drugega, neodgovorni zapravljalci svojih ustvarjalnih energij, nezmožni soglasja ob zadevah, ki so samo naše in nas ob njih ne združuje nikakršno in nikogaršnje nasprotovanje od zunaj, skratka: na realnih tleh bomo spet zaživelili vse svoje muke in stiske.

Dolga obramba pred tistimi, ki se nasilno postavljajo na našo pot, je nevarno otopila naš kritični čut: ob pogledu na manj razvite, ob sočanju s totalitarno politiko na ravni federacije in v medrepubliških odnosih prevečličujemo svojo uspešnost, svojo demokratično opcijo, svojo dozdevno zaželenost v Evropi, ali z drugimi besedami: ko v teh nenormalnih razmerah, že skoraj sredi pravega boja, utemeljujemo svojo samobitnost, gledamo preveč navzdol in nazaj namesto navzgor in naprej, v potuho sami sebi se primerjamo s slabšimi, ne z boljšimi, svojo zrelost v svobodni evropski menjavi materialnih in duhovnih dobrin presojava v jugoslovanskih realijah, in zadovoljni smo sami s sabo. Največkrat neupravičeno. In to je naša past, morda najbolj nevarna med vsemi. Radi se sprehajamo iz ene skrajnosti v drugo, od mazohističnega samozaničevanja do evforične samovščenosti. Oboje je sicer človeško, v določenih okoliščinah razumljivo in neizogibno, vendar pogubno, če postane prevladujoča značajska poteza naroda.

Misel mi sili v to smer tudi za to, kar sem zapisal na začetku: to, kar se bo dogajalo v slovenskem življenju v prihodnje, tudi v najbolj optimistični varianti, se ne bo moglo obdržati na sedanji ravni enkratne politične odločitve, ki je bila plebiscitarna tudi zato, ker je bil odpor tako silovit, nevaren in skoraj vsesplošen. Še preden se je polegel aplavz po razglasitvi prenovljene slovenske ustave, smo že stopili v tisti neizbežni »čas po«, ki terja nova in nova dejanja, vse manj zgodovinska, vse bolj banalno vsakdanja, kot je v bistvu vsakdanje sleherno normalno življenje v normalnih razmerah, pa naj gre za narod ali za posameznika.

Pluralizacija slovenskega političnega življenja dobiva po sprejetju ustavnih dopolnil krila, vse več novih zvez išče svoj prostor in svojo podobo. Ju bodo našle? Ju bodo našle tudi stare politične organizacije, ki se tudi nervozno in negotovo prenavljajo? Vse več stvari je v igri, da bi nas

lahko preveval samo optimizem. Tudi v prihodnje bo eno temeljnih vprašanj prav to, kako zagotoviti in ohraniti enakopravnost in enake možnosti vseh, ki govorijo v imenu skupnosti, in biti vsak trenutek, če je potrebno, zmožni za skupna dejanja, kot se je tokrat zgodilo ob plebiscitarnem sprejetju ustavnih dopolnil k slovenski ustavi. Svoboda in ohranitev svobode nista zmerom eno in isto.

Boštjan M.
Zupančič

Federacija je pogodbeno skupnost

Pravna poanta amandmajev k slovenski ustavi ni zgolj afirmacija slovenske suverenosti. Ta suverenost se javlja v sobesedilu jugoslovanske federacije, zaradi česar vsaka suverenost države članice federacije drugače poantira koncept same federacije. Jasno, da žele na jugu iz tega napraviti ustavno krizo. Toda federacija kot pojmovanje določene skupnosti ni in ne more biti samo podrejanje članic večini, ampak je tudi nekaj, kar obstaja nad in posebej. Ključno vprašanje je, ali je jugoslovanska federacija kaj drugega kot zgolj velikosrbska hegemonija oziroma prevlada manj razvitega juga nad bolj razvitim severom, oziroma prevlada nekega bizantinskega pojmovanja nad srednjeevropsko racionalnostjo. Toda ne bi želel prav tega premočno poudarjati. Pravim, da imajo Srbi med seboj gospode, s katerimi bi se slovenska elita, če je še kaj ostalo, prav lahko sporazumela. Ne verjamem, da je spor med srbskim in drugimi narodi v jugoslovanski skupnosti, ampak pravim, da je v štirideset letih tutele prišlo do takšne negativne selekcije, na jugu še močnej(š)e kot pri nas, da je racionalno sporazumevanje postalo oteženo. V današnji federaciji pa bi slepi na vsak način radi vodili slepe.

Slovenska reakcija na sistemsko iracionalnost v jugoslovanski skupnosti je individualistična. Srbska je hegemonistična. Ne ena ne druga nista produktivni. Nasprotje bi se zlahka preraslo, če bi se na obeh straneh pogajalske mize pojavljali ljudje, ki bi bili dostopni za racionalen dialog, torej moralno zreli in odgovorni ljudje. Slovenske ustavne premene so političen fenomen z ustavnopravnimi posledicami. Srbi vidijo v tem planiran Kučanov manever oziroma klimaks premeditirane protisrbske zarote. Pustimo ob strani dejstvo, da je med severom in jugom otežen dialog, ker gre za kulturni konflikt *antropoloških* razsežnosti. Nesporazumi so največkrat posledica nespameti in v sistemu, ki je sistemsko produciral nespamet in ji dajal prevlado, ne preseneča, če prav tako nastaja sistemski nesporazum.

Samokritično pa je treba poudariti, da je ravno v federaciji *sporazumevanje* temelj skupnosti. To je nekoliko protislovno, ker je ravno federacija izraz *razlik* med članicami, zaradi česar je sporazumevanje manj verjetno: bolj ko potrebuješ soglasje, manj je verjetno, da ga boš imel. *Federacija je pogodbeno skupnost prostovoljno pridruženih članic, od katerih ima vsaka pravico izostati iz skupnosti, če ji v njej ni več vzdržno.* Pametna federativna politika torej *gradi* na skupnih interesih, na objektivno danih skupnih interesih. Teh je v Jugoslaviji dovolj, da bi se skupnost dalo obdržati. Povsem